

Гавриловська К. П. Сучасні підходи до класифікації психологічних теорій. Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (19–20 червня 2020 р., м. Одеса). – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2020. – Ч. 1. – 104 с. С. 24-27.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ

Гавриловська К.П.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної та практичної психології
*Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна*

Підходи до класифікації психологічних теорій досить різноманітні. Наприклад, К.Холл та Г.Ліндсей називають такі психологічні теорії: класичний психоаналіз, аналітична теорія К.Г.Юнга, соціально-психологічні теорії А.Адлера, К.Хорні, Е.Фромма, Г.С.Саллівана, персонологія Г.Мюррея, організмична теорія К.Гольдштейна і А.Маслоу, центрована на людині теорія К.Роджерса, екзистенціальна психологія Р.Мея і М.Боса, теорія поля К.Левіна, психологія індивідуальності Г.Олпорта, конституціональна психологія В.Г.Шелдона, факторна теорія Р.Кеттела, стимул-реактивна теорія Д.Долларда і Н.Міллера, теорія оперантного підкріплення Б.Ф.Скіннера [1].

Згідно з класифікацією Л. Хьела та Д. Зіглера, до переліку психологічних теорій відносимо: психодинамічний напрям З.Фрейда, перегляд психодинамічного напрямку А.Адлера і К.Г.Юнга, его-психологія Е.Еріксона, Е.Фромма, К.Хорні, диспозійний напрям Г.Олпорта, Р.Кеттела і Г.Айзенка, біхевіоральний напрям Б.Ф.Скіннера, соціально-когнітивний напрям А.Бандури і Дж.Роттера, когнітивний напрям Дж.Келлі, гуманістичний напрям А.Маслоу, феноменологічний напрям К.Роджерса [2].

Д.О.Леонт'єв називає клінічні екзистенційно орієнтовані теорії особистості (буттєвий аналіз Л.Бінсвангера і М.Босса, теорії З.Фрейда і М.Хайдеггера,

логотерапія В.Франкла, езистенційна теорія Р.Мея, персонологія С.Мадді); теорії соціально-когнітивного біхевіоризму Дж.Роттера і А.Бандури; соціограматичні теорії Р.Харре і Дж.Шоттера; регіональні теорії (московська діяльнісна школа О.М.Леонтєва і Л.І.Божович, ленінградська школа Б.Г.Ананьєва і В.М.Мясищева, грузинська школа Д.Н.Узнадзе, пермська школа В.С.Мерліна)[3].

К.О.Абульханова називає три групи теорій: традиційні (феноменологічна концепція В.Дільтея, теорія поля К.Левіна, розвиток особистості за В.Штерном, психоаналіз З.Фройда, аналітична психологія К.Юнга); нові (факторна теорія Г.Айзенка і Д.Кеттела, психологія індивідуальності Г.Олпорта, гуманістична психологія А.Маслоу, клієнтоцентрована теорія К.Роджерса, неофрейдизм К.Хорні); новітні (трансактний аналіз Е.Берна, теорія акцентуацій К.Леонгарда, символічний інтеракціонізм Д.Міда, інтерперсональна теорія Г.Саллівана, діадична теорія Р.Сірса, психоаналітична теорія Е. Фромма) [4].

Д.Д. Захаркін формулює критерії новітніх психологічних теорій. Такі теорії: почали формуватися після 1950 року, змістовно відрізняються від ідей З.Фройда, являють собою синтез раніше відомих теорій особистості. Цим критеріям відповідають теорії: трансперсональна, християнська, інтегральна, динамічна, психосинтез, мультисуб'єктивна, західна онтопсихологія, східна онтопсихологія, трансакційний аналіз, сценарне перепрограмування, просторово-часова, часової лінії інтегративна, екзистенційна, експериментальна психосемантика, когнітивно – афективна теорія [5].

Новітні теорії можуть бути класифіковані на поліметричні та монометричні. Автори монометричних теорій вивчають тільки біосоціальний вимір особистості (християнська теорія Б.Братуся, динамічна теорія Л.Анциферової, мультисуб'єктивна теорія В.Петровського, онтопсихологія Б.Ананьєва, сценарне перепрограмування М.Литвака, інтегративна теорія часової лінії Т.Джеймса, екзистенційна теорія Р.Мея, когнітивно-афективна теорія У.Мішела).

Автори поліметричних теорій вивчають особистість як багатовимірне утворення, тому крім біосоціального виміру досліджують надособистісний вимір

(теорії С.Грофа, К.Уїлбера, Р.Ассаджиолі, А.Менегетті, Е.Берна, Т.Березіної, В.Козлова, В.Петренка).

Найбільш ґрунтовну спробу класифікації сучасних психологічних теорій здійснив Ноель Сміт. Н.Сміт називає чотири сучасні системи психології: 1.Органоцентризм (когнітивна психологія, еволюційна психологія, гуманістична психологія, психоаналіз); 2.Енвайроцентризм (аналіз поведінки, екобіхевіоральна наука); 3.Соціоцентризм (соціальний конструкціонізм); 4.Нонцентризм (суспільна психологія, діалектична психологія, прямий реалізм, екологічна психологія, енвайронментальна психологія, інтербіхевіоральна психологія, оперантний суб'єктивізм, феноменологічна психологія, імовірно епігенетична психологія) [6].

Варто зазначити, що серед найбільш популярних сучасних теорій психології є дуже багато таких, які мають витоки у класичному психоаналізі. Зокрема, мова йде про дитячий психоаналіз (М.Малер, М.Кляйн, М.Балінт, Д.Віннікот, Р.Фейрбейрн, Х.Когут, Х.Гартманн), структурний психоаналіз (Ж.Лакан, М.Фуко, Ж.Делез та Ф.Гваттарі), тілесно-орієнтований психоаналіз (В.Райх, І.Рольф, А.Лоуен), аналітичну психологію та основні напрямки пост'юнгіанства: класична школа, архетипічна школа, школа розвитку [7].

Таким чином, єдиної сталої класифікації сучасних теорій психології станом на сьогодні не існує. Створення такої класифікації становить перспективи нашої подальшої роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Холл К., Линдсей. Г. Теории личности. М.: Психотерапия. 2008. 656 с.
2. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. СПб.: Питер. 2014. 608 с.
3. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. СПб.: Питер. 2001. 288 с.
4. Абульханова К.А. Психология и педагогика М.: Совершенство. 1998. 300 с.
5. Захаркин Д.Д. Классификация современных теорий личности. / Психолог. 2015. № 5. С. 31 - 55.
6. Смит Н. Современные системы психологии. Пер. с англ. под общ. ред. А. А. Алексеева. СПб.:ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК. 2003. 384 с.
7. Лейбин В. Постклассический психоанализ. Энциклопедия. Том 2. М.: Издательский дом «Территория будущего». 2006. 568 с.